

CHARLES BAUDELAIRE LEVELEIRŐL

Tizenkét éves volt Baudelaire, mikor első levelét írta édesanyjának; s aztán megszakításokkal, mintegy kötetnyire valót küldött neki. A hat kötetes Baudelaire-levelezésen kívül, külön könyvben ki is adták, *Lettres à sa mère* címen.

A gyermek Baudelaire kötődése a legszeretettebb lényhez akkor kezdődött nagyon erőteljesen, midőn az édesapja meghalt. Hatéves volt ekkor, 1827-ben. S hiába tett meg mindent taníttatása érdekében, s vette közül szeretettel a vadóc gyermeket a mostohaapja, Aupick hadnagy: Charles-nak semmi nem volt elég. Fájlalta, hogy édesanyja újra megházasodott és kevesebb ideje volt rá. „Nem simogatásod és nevetésed hiányát fájjalom — írta neki tizennyolc évesen —, hanem azt a megnevezhetetlent, ami anyánkat a legjobb asszonnyá avatja, s tulajdonosságait nem találjuk más asszonyban soha”. Hasonló kifakadások, elérzékenyülések bőven váltogatják egymást a későbbi levélváltásokban is.

Kivált akkor, mikor egyre messzebb sodródott az anyjától s Lyon után Bordeaux, Párizs majd Brüsszel lakójává lett. Gyámaja halála sem változtatta meg ezt a helyzetet. Édesanyja honfleuri házában egyre ritkább vendéggé vált, s megtörtént, hogy alig-alig küldött levelet is. Ha meg mégis fölkereste vagy levelet írt neki, a szükség vitte rá. Pénzt kért, előbb szerényen, aztán mind többet és többet. Apai örökségének eltékozlásában egyébként huszonhárom évesen már példát mutatott: két év alatt elverte az összegnek csaknem a felét. Persze, Párizsban, a művészek fényes, egyszerűsége s egyszerűsége paradicsomában sokat nélkülözött. Egyedül is, és Jeanne Duval-lal is, kit hosszú évekre élettársul fogadott. Zaklatott életmódjáról egy és más édesanyjának is tudomására jutott; gyakran korholta is fiát ezért, de még gyakrabban fordult megbocsátó segítőkészséggel feléje.

Pedig nehezen, betegségekől sújtottan, s magányosan élt. Olykor Baudelaire is utal bajaira, láthatni, együtt érez vele, próbálna, hacsak szóval is, segíteni rajta. De a távollétben benne egyre inkább jelképpé formálódott édesanyja alakja, ahogy százada oly sok magányos művészének képzeletében. Hasonlóképp tekintett rá, mint a sajtójára Balzac, Flaubert, Hölderlin és Rilke. Aki Caroline Defayis-nak, Baudelaire édesanyjának arcvonásaira kíváncsi, fia leveleinél jobban értesül róla például a Goncourt-fivérek följegyzéseiből, akik az aprócska termetű, törődött asszonyt többször meglátogatták. Charles a messzeségből inkább a maga eredetét, „egyetlenét” látta benne, megfosztotta a külsőségektől, hogy lehessen, ami a fiú számára elsődlegesen volt: anya, asszony, nő.

Mindhárom egy személyben. Elveszített éden és visszafogadó öröm; szeretett és szerető; szülő és újjászülő. Leveleiből az a szimbólumteremtés látszik, mely beteljesült formájában a *De profundis clamavi* című verséből tör föl elemi erővel: Irgalmad esdem, ó Egyetlen, kit imádok, / Sötét örvénybe hullt szívem hozzád sikolt. (Franyó Zoltán fordítása)

Jogosan veti föl a kérdést Pierre Emmanuel, Baudelaire-ről szóló könyvében: „Ki ez az »Egyetlen«? Jeanne Duval vagy az édesanyja? Vagy mind a kettő? A romlás virágai nem véletlenül elrendezett kötetében van jelentősége annak, hogy ezt a költeményt A dög (*Une charogne*) előzi meg közvetlenül, mert e versben a bomlásnak indult tetem a maga módján »isten lényeg«-ről tanúskodik, s ezt a költő örökre kedves formájaként őrizte meg. S így eshet meg az, hogy miközben Jeanne-hoz alacsonyodik le, ugyane tettével a költő édesanyjának áldoz szinte vallásos tisztelettel.”

Ez egyébként a múlt század végi perditá-kultusz lényege. Az életformák biztosaknak, állandó érvényűeknek tetszettek még, és látszat szerint csakugyan azok is voltak. De a látszatok mögött már jóideje bomlófélben volt a család, férfi és nő, szülő és gyermek kapcsolata. A családregények, a nagy lírai monológok és önmegszólítások a válság legkézzelfoghatóbb jeleiből táplálkoztak. S hogy tisztas külső alatt „butaság, kapzsiság, tévelygés, ferde vétek” lappang, jól tudja A romlás virágainak Előhangja. De a megigazulást is sejtí már. Mert lehet, hogy a züllés és erkölcsatlenség Mária Magdolnai valódibb megtéréséhez jutnak, mivel a Roszszal magával, a maga kendőzetlenségében kényszerülnek szembenállni, mint esetleg azok, akik a látszatok foglyai maradnak és megváltáskeresésük is látszat marad. Baudelaire-nek Jeanne Duvalra volt szüksége, hogy ezt a látszatot letépje, s édesanyjára, hogy a pokol után a tisztítóüzet tapasztalja meg.

S azt sem nehéz fölfedezni, milyen ösképekre utal vissza e versben, a De profundis clamavi-ban. A görög és keresztény hagyomány egyik legköltőibb története, hogyan születik a megalázottság helyzetéből a Közvetítő, a Megváltó. Platon Lakomája, az Evangéliumok betlehemi története ezt hirdeti. A Szépség szülőanyja kitett asszony; a gyermeket váró családot nem fogadja be senki. Az igazi Megváltó mélyről indul és magasba ér; az igazi megváltódás szédítő sebességű vertikálizmus. Baudelaire versei a „fent” lelki villámain és a „lent” erkölcsi örvényeit egyszerre láttatják; amint versünkben az igazi anyaságot és annak legvalószínűbb ellentétét. S oly feszültséget teremtenek ezzel, mely kiiktat magabiztoságot is, meg kétségbeesést is.

Versei, levelei tanúsága szerint a maga sajátos líraiságával Baudelaire azoknak a keresztény költőknek a sorába illeszkedik, akik, kivált Villontól fogva, az emberi megosztottság föloldására azt a lényt avatták egyik jelképükké, elevációs erővé, aki mögött az Örök Szépség szülője, az Istenanya áll.

(R. J.)

CHARLES BAUDELAIRE

LEVELEK ÉDESANYÁMHOZ (RÉSZLETEK)

1856. szeptember 11., csütörtök

Drága anyám, nagyon kérlek, ne olyan levéllel válaszolj, mint amilyent a legutóbb küldtél nekem. Az elmúlt időszakban túlon túl sok gyötrelmet, megaláztatást, sőt még fájdalmat is kellett kiállnom, hogysem hasznomra válna, ha te is hozzátennéd a magad részét. Néhány napja — körülbelül tíz nappal ezelőtt — erős vágyat éreztem, hogy írjak, s mivel Ancelle nincs itt és Délen jár, hogy megkérjelek, küldjél egy kevés pénzt, nem számít mennyit, csak elhagyhassam Párizst, elfeledkezhessem, agyonússem az időt; de magyarázattal kellett volna neked szolgálnom és mindjárt megmondom, miért nem tettem meg. Közben azonban az idő elszaladt, s a velem megesett kaland után, mely annyira összetörte erőmet, hogy szinte munkámat is megakasztotta, most már nem is kedvtelésről, sem nem feledkezésről van szó, hanem szükségéről, mégpedig sürgős szükségéről. Újra munkához láttam, hogy eltompuljak. De tudod, hogy az ostobákkal folytatott kiabálások és veszekedések mennyire idegtépők; Ancelle meg csak nyolc vagy tíz nap múlva lesz itt talán, és ez az ember, akinél lakom, szerfölött bosszant holmi kétszázvalahány frankért. Michel Lévy napról napra várakoztat harmadik szerződésünk aláírásával; asztalomat kijavíttatlan kefelenyomatok borítják, a pillanat tehát kedvezőtlen, hogy pénzt kérjek tőle kölcsön. Ez az ember holnapra szeretné a pénzt. Értsd meg jól, kevesebb is kibékíthetném, száz vagy százötven frankkal, de fejembe vettem, arra használok föl a maradékot, hogy meglátogassalak, nem hosszú időre, egy vagy két napra, s nem nálad, efelől nyugodt lehetsz. Szállodába mennék egész egyszerűen; eljönnél megölelni és vissza is utaznék. Egyébként komolyan dolgoznom kell, és nem gondolok arra, hogy hosszú időre távolmaradjak. Természetesen a pénzből Ancelle-nak visszatérése után tüstént juttatnék. Az esetben, ha küldenél, cserében nem vennék el az övéből és fölhívnám a figyelmét mindarra, amit tettem.

Ahogy az imént mondtam, nem írtam neked, (jóllehet a legösztönzőbb vágyat éreztem erre s ebben az időszakban még Párizsban hittelek), mivel a magyarázatok, melyeket adnom kellett volna, bizonyára örömmel töltötték volna el, az anyai öröm egy nemével, melyet képtelen lettem volna elviselni. Lelkiállapotom igen szembeötlő lehetett, mert amint Michel Lévy meglátott ebben a hol levett, hol örjngő állapotban, egy szót sem kérdzett, nyugton hagyott és még csak azt sem kérte, hogy dolgozzam. Viszonyom, tizenégy évi viszonyom Jeanne-nal megszokadt. Mindent megtettem, amit emberi körülmények között meg lehetett tenni, hogy ez a szakítás ne következék be. E szétszakadás, e csata két hétig tartott. Jeanne mindvégig rendíthetetlenül hangsúlyozta, hogy jellemem kezelhetetlen és egyébként egy napon majd magam mondok köszönetet neki ezért az elhatározásért. Ime, a nők vaskosan polgári bölcsessége. Jól tudom, hogy bármilyen kellemes